

Gulyás Martin

Sujánszky Jenő előadása 1956 okairól

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 64. évfordulóján az '56-os magyar emigráció egyik vezéralakjának hazai közönség előtt tartott előadásszövegét közöljük, mely az MDF Országos Hivatalának iratai között maradt fenn s került irattári állományba. A forradalom okairól, eszméiről, történelmi jelentőségéről és emlékezetéről szóló megnyilatkozás a Pro Patria et Libertate Alapítvány és az MDF '56-os Köre által szervezett MDF Akadémia előadássorozatának 1993. június 24-i rendezvényén hangzott el. A szövegleirat mellett rendelkezésre áll a rendezvény hangfelvétele is, amelyen a közönség visszajelzései mellett az előadó szóbeli reakciói, az írott szöveghez tett kiegészítései is meghallgathatóak. A hangfelvétel szövegleiratának közlését itt egyrészt területi korlátok miatt mellőzzük, továbbá szerencsés egybeesést jelent az, hogy a hangfelvételen elhangzott előadói beszéd teljes azonosságot mutat az alább közölt, kéziratban fennmaradt tisztázati példánnyal. Az előadás szövegét tartalmi és szerkezeti változtatások, valamint kihagyások nélkül, betűhíven közöljük. Pusztán a helyesírási hibákat, elütéseket, ékezethibákat javítottuk.

Sujánszky Jenő (1929) katolikus vallású középosztályi családban nőtt fel, apja felvidéki gyógyszerész, anyja pedig a zágrábi magyar állami tulajdonban lévő, folyami áruszállítással foglalkozó vállalati egyik vezetőségi tagjának lánya volt. A siófoki elemi iskola elvégzését követően a katonai pálya mellett döntött, a második világháború kitörésének évében (1939) kezdte meg tanulmányait a kőszegi kadétiskolában, amelyet 1943-ban a nagyváradi Gábor Áronról elnevezett tüzér hadapródiskolában folytatott. Az 1944. március 19-i német megszállás és az országot sújtó későbbi szovjet frontátvonulás miatt nem tudta folytatni tanulmányait, Budapest ostromában a városvédők oldalán harcolt, majd megszökött a szovjet hadifogságból. 1945-ben, hazatérve szakított a katonai pályával, beiratkozott a székesfehérvári Ybl Miklós Gimnáziumba, siófoki lakhelyén pedig volt katonákból spontán rendvédelmi erőt szervezett a szovjet rekvirálások megfékezésére. 1946 nyarán Budapestre költözött befejezni gimnáziumi tanulmányait, a Ferencvárosi TC színeiben aktív sportéletet élt. 1947-ben beiratkozott az egyetemre, apja nyomdokain járva gyógyszerésznek kezdett tanulni. Mivel kezdettől fogva ellenszenvvel viseltetett a szovjet

haderő jelenléte iránt és a demokratikus kibontakozásra veszélyesnek ítélte a kommunista hatalmi térfoglalást, tüntetőleg nem lépett be a kommunista ifjúsági mozgalomba, továbbá a család „osztályhelyzeténél” fogva ösztöndíjat sem kapott, minek következtében ellehetetlenült felsőfokú tanulmányainak folytatása. Ekkoriban segédmunkás volt egy fatelepen. Vezetője lett egy 1949–55 között működő, civilekkel kiegészült, volt hadapródiskolásokból álló antikommunista fegyveres szervezkedésnek, az ún. *Mezartin-csoport*nak. Céljuk az volt – s erre vonatkozóan több katonai forгатókönyvet is kidolgoztak –, hogy amennyiben a rezsimmel szembeni társadalmi elégedetlenség eléri a tetőpontját, akkor egy jó ütemérzékkel megválasztott időpontban, egy szimbolikus intézmény megtámadásával és átvételével (pl. Rádió) megadják a kezdő impulzust egy, az egész országra kiterjedő, rendszerváltást eredményező népfelkeléshez.¹ Az államvédelem komoly operatív munka árán, egyes vezetőségi tagok beszerzésével 1955. november–decemberben végül leleplezte az illuzórikus terveket szövögető társaságot, és a 40-50 főre tehető közösségből többeket le is letartóztatt. Sujánszkyt másik 16 társával együtt, államrend

¹ Murányi Gábor: Éveken át készült a rádió elfoglalására. Beszélgetés Sujánszky Jenővel. *Magyar Nemzet*, 1990. 07. 28. 10. Sujánszky visszaemlékezésében részletekbe menően ismerteti a szervezkedés körülményeit ld. Sujánszky Jenő: *Küzdelem a kommunizmus ellen (1949–1990)*. Budapest, Kárpátia Stúdió, 2012. 13-107.

elleni szervezkedés címén még a forradalom kitörése előtt, 1956 májusában elítélték. November 1-jén kiszabadult a Gyűjtőfogházból, majd a Corvin közti felkelőcsoporthoz csatlakozott, részese lett a szovjetellenes fegyveres harcnak. 1956. november 28-án hagyta el az országot, egy osztrák menekült-táborban történő rövid idejű tartózkodást követően végül a francia fővárosban telepedett le, és ott házasodott meg. 1960-tól egy francia festégyár kutatólaboratóriumában vegyészként állt munkába.²

Az 1957-ben megalapított Magyar Szabadságharcos Szövetség vezetőjeként – nem lévén tekintettel az ezzel járó időbeli és anyagi ráfordításokra – évtizedeken át kompromisszumkereső-közvetítő szerepet töltött be a franciaországi magyar emigráció legjelentősebb csoportjai, így a Fejtő Ferenc, Méray Tibor, Kende Péter nevével fémjelezhető Emberi Jogok Magyar Ligája, a Katolikus Misszió és a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége között.³ A világnézeti különbségek kiegyensúlyozására törekedve igyekezett a főbb kérdésekben egységfrontot teremteni közöttük. Így törekedett arra, hogy a magyar forradalom tiszteletére rendezett, minden év októberében esedékes reprezentatív megemlékezésen – melyre a párizsi diadalív alatt, az ismeretlen katona sírjánál került sor – valamennyi emigráns csoportosulás képviseltesse magát. Kitűnő francia nyelvismertének köszönhetően országimázs-építő funkciót is betöltöttek francia közönségnek szánt előadásai a magyar szabadságharcokról, s keltett szimpátiát a hivatalos magyar állammal szemben a hallgatásra kényszerített magyar nép iránt. Az emigráns létmód esetében sajátos küldetéstudattal párosult: felfogása szerint a forradalom emlékének és igazságának elárulását, a személyi hitelesség sérülését jelentette volna az, ha hazautazási kérelemmel fordul egy illegitim, törvénytelen hatalomhoz; emiatt családja látogatta, és szüleinek a rendszerváltás előtt bekövetkezett haláláról is csak Párizsban emlékezett meg.⁴

Érdeemes néhány jellemző motívumot megvilágítani abból, hogy milyen környezetbe illeszkedett a hazatérő emigráns előadása. A rendszerváltoztatás folyamatában a politizáló ellenzéki értelmiségiek – bármely pártformációhoz csatlakoztak is – közös szellemi alapként tekintettek az '56-os forradalomra.⁵ Az első szabad választásokat követően azonban a politikai polarizáció felerősödésével kezdetét vette '56 eszményeinek és szereplőinek kisajátítása.⁶ A korábbi vélt-valós egységen repedések jelentkeztek, s 1956 eszményei, céljai tekintetében egyre inkább a divergencia vált meghatározóvá, nem függetlenül attól, hogy minden jelentősebb politikai-közéleti tényező elkezdte megfogalmazni a maga ötvenhatos narratíváját.⁷ Egyrészt tehát a politikai pártok is igyekeztek megtalálni a maguk '56-os hőseit, előképet és történelmi igazolást keresve politikai irányvonaluk helyességéhez, másrészt a túlélők, a politikai üldözöttek és az egykori szabadságharcosok között is megindult a „klikkesedés”, a politikai szekértáborok nyomvonalát követő szervezetalapítás a sikeres érdekérvényesítés, politikai nyomásgyakorlás érdekében. A „kereslet” és a „kínálat” illetően módon történő összetalálkozása pedig akarva-akaratlanul is oda vezetett, hogy a nyilvánosságban egyre inkább meghatározóvá vált a kisajátító, önlegitimizáló beszédmód, az örökségért folytatott – sokszor méltatlan személyeskedésbe és történelmi torzításokba fulladó – verbális harc, illetve aktuális politikai preferenciák visszavetítése a több évtizeddel azelőtti szembenállások logikájára.

Sujánszky előadása és közelítésmódja némileg azonban kívül állt a kortárs hazai beszédmódokon, ami minden bizonnyal kulturális, szocializációs tényezőkkel függ össze. A kényszeremigráció, a politikai üldözötti lét a maga idejében az egyén életét alapjában meghatározó, a kezdeti kellemetlenségek miatt inkább negatív tényezőként vehető számba, mégis járt számos pozitívummal is, amire csak a Vasfüggöny leomlása után derült fény. Erre a '90-es években egyre szabadabbá váló politikai-közéleti véleményterbe történő becsatlakozás mikéntje, különösen a kádárizmus értelmiségi vitáira jellemző kettős beszéd továbbélésével szemben

² Szubjektív élettörténeti áttekintését ld. Murányi Gábor: *Interjú Sujánszky Jenővel*. Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár Oral History Archívuma, 147. sz. interjú, 1–146. (Különös tekintettel fiatalkori szocializációjára, iskoláskori élményeire.)

³ Uo. 298–315.

⁴ Uo. 321.

⁵ Bozóki András: *Gördülő rendszerváltás. Az értelmiség politikai szerepe Magyarországon, 1977–1994*. Budapest, L'Harmattan, 2019, 112–118.

⁶ Ennek egy szűk esszéje szabott keretek között kifejezhető főbb sarokpontjait tekinti át ld. Vári Árpád: *Felépíteni az antimítoszt. 1956 a politikai erőterben (1957–1994)*. *Kommentár*, 2016/5 (szeptember–október), 18–22.

⁷ A forradalom jelentésváltozásairól újabban ld. Rainer M. János: *Tíz, húsz, harcmín... hatvan! Az 1956-os magyar forradalom (kerek évfordulós) jelentésváltozatai*. In: *1956 és a zenei élet*. Szerk. Gyarmati György – Péteri Lóránt. Budapest, ÁBTL – Kronosz, 2019, 11–23.; illetve Körösnéyi András: *Ideologikum és pragmatizmus. Újjáéledő politikai tradíciók a nyolcvanas évek Magyarországon*.

MAGYAR SZABADSÁGHARCOS SZÖVETSÉG FRANCIAORSZÁGI SZERVEZETE

Association des Combattants Hongrois de la Liberté en France.

Paris, 14 Octobre 1984

Hiv. Szám.

COMMUNIQUE

L'ASSOCIATION DES COMBATTANTS HONGROIS DE LA LIBERTE EN FRANCE, fondée par les anciens insurgés hongrois de 1956 qui ont trouvé l'asile politique en France, exprime son étonnement que Monsieur KADAR soit reçu par le Gouvernement français avec l'honneur dû à un représentant d'un pays souverain.

Monsieur KADAR ne représente pas le peuple hongrois car il fut placé à la tête de la HONGRIE en 1956 par les chars soviétiques et depuis la légalité de son pouvoir ne fut jamais confirmée par une élection libre !

En accueillant Monsieur KADAR comme un Chef d'Etat authentique et respectable, la FRANCE décourage tous ceux qui luttent contre les dictatures à parti unique pour défendre la conception de la démocratie.

Eugène SUJANSZKY
Président
29, Domaine de Château Gaillard
94700 MAISONS ALFORT

A Magyar Szabadságharcos Szövetség franciaországi szervezetének kommunikéje Kádár János franciaországi látogatása kapcsán. (Forrás: Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, MDF korai időszakának iratai, 14. doboz, 65. ő. e.)

felvett és közvetített magatartásforma mutatott rá igazán. A befogadó ország kulturális mintáit átvevő hazatérő emigráns mentes volt a hazai-közéleti viták formálódó, vagy újra felfakadó dogmarendszereitől és vonatkoztatási pontjaitól; a földrajzi távolság és a republikánus közeg mássága segíthetett megőrizni a szellem tisztaságát, így a történelmi cselekvők eredeti szándékaival és az azt leíró történelmi fogalmak valós idejű jelentésével kapcsolatos tisztánlátást is. Mint

előadásának szövege is igazolja, függetlenül attól, hogy a legnagyobb kormánypárt szellemi holdudvara által szervezett tudományos-ismeretterjesztő fórumon vett részt, nem jelentkezett nála semmiféle megfelelői kényszerből fakadó idomulási reflex. A forradalmat a maga személyi hitelességével igyekezett holisztikusan, a kisajátítás és a politikai legitimitáció minimális igénye nélkül, a maga vállalt elfogultságaival a jelenkorra ható tanulságok és analógiák mentén értékelni,

és a hallgatóközönséggel együtt újra végiggondolni. Személye és funkciója nem dísz, holmi hitelesítő bélyeg volt egy eleve megkonstruált emlékezetpolitikai konstrukción, fellépése és mondanivalója megtermékenyítőleg hatott az öt hallgató közegre is, mint azt a hangfelvétel alapján több hozzászóló ki is emelte.⁸

Előadásában reflektál néhány olyan sarkalatos kérdésre, mely mindmáig az egyes ötvenhatos diskurzusok központi alkotóelemét képezi. Az egyik ilyen a forradalom forrásvidékével kapcsolatos. Az egyik domináns értelmezés szerint a forradalom kirobanása nem függetleníthető a revizionista pártellenzék és a pártapparátus reformista beállítottságú hányadának előkészítő tevékenységétől, míg egy másik karakteres értelmezés szerint a forradalom kitörése az 1945 óta megélnéknél, de különösen a Rákosi-diktatúra elleni, a szovjet típusú rendszerátalakító projekttel szembeni aktív-passzív ellenállás, antikommunista töltetű közhangulat szükségszerű következménye volt. Sujánszky az efféle magyarázatokban rejlő igazságmagvak mellett – nem elvitatva senkitől jogos érdekeket, vagy akár *mea culpá*zó oldalváltásokat – az előadást követő disputában is megerősítette azt, hogy a forradalom kitörését népléktani-nemzetkarakterológiai tényezőkkel hozza összefüggésbe. Álláspontja szerint tudatos szellemi előkészítés helyett a forradalom a magyar nép lelki alkatából fakadt, egy idealista lelki alapállásból fakadó „ösztönszerű robbanás” volt, melynek, ha voltak is csírái, azok nem a reformkommunista műhelyekben, hanem az országszerte szerveződő ellenálló csoportokban lehettek fel, katalizátora pedig kétségtelenül a nemzetközi enyhülés, Hruscsovna a sztálinizmus bűneiről szóló, 20. pártkongresszuson elhangzott beszéde volt.⁹

A forradalom céljainak, jövőképeinek és ideáljainak megítélésével kapcsolatban maga is a „harmadikutas” értelmezési hagyományhoz sorolható, esetében viszont ez nem valamiféle „demokratikus szocializmust” jelent. Ötvenhat számára nem pusztán a katonáéveire emlékeztető, a fegyveres felkelők között uralkodó bajtársias közösségi légkört jelentette. A forradalom mélyebb tartalmának megértéséhez ugyanakkor szüksége volt a nyugati emigrációban szerzett tapasztalatokra is, a nyugati és közép-európai társadalomfejlődés különbözőségeinek

megismerésére. A változatos élettapasztalatok egymásra rétegződése egy többrétegű forradalom képét eredményezték számára, egy olyan, a demokratikus alapjogokat deklaráló gondoskodó-esélyteremtő állam vízióját, amely erős állami beavatkozással és a mobilitási pályák szélesre nyitásával tekintettel van a piacgazdaság és a társadalmi munkamegosztásban kiszolgáltatott, kevésbé versenyképes helyzetű állampolgárokra is. A nyugati tapasztalataiból okulva ugyanis tudta azt, hogy a növekvő egyenlőtlenségek rombolják a társadalmi kohéziót.

A témához való tényszerű viszonyulását, tárgya iránti tiszteletét igazolja a forradalom két markáns ikonjának korabeli helyi értékéről, Nagy Imréről és Mindszenty József hercegprímásról alkotott véleménye is. Őket nem egymás ellenpontjaként kezeli, akik közül az utókornak szükségképpen választani kellene, hanem olyan sajátos mozgási pályát leíró politikai tényezőként, akiket helytállásuk miatt egyaránt megillet a tisztelet.

A szovjet típusú rendszereknek a totalitarizmus-elmélet szerinti, évtizedeken át érvényesülő leírása okán, illetve a politika világának „militarista” megközelítéséből is fakadhat Sujánszky esetében az, hogy a desztalinizációs periódusok belső, országcsoportonként változó összetevőit és belső dinamikáját¹⁰ leértékeli, másodrendűnek tartja a szovjet titkosszolgálatnak és birodalmi centrumnak a szatellitállamok belső életére való teljes ráhatási-irányítási lehetőségeihez képest.

A széles spektrumon mozgó ötvenhatos kutatások az elmúlt két évtizedben ugyanakkor visszaigazolták az előadó azon gyakorlati tapasztalatokon nyugvó határozott állítását, miszerint a forradalom eszmetörténeti szempontból eklektikus arculatú, nem írható le a hagyományos politikai kategóriák és törésvonalak mentén.

Sujánszky felelős értelmiségiként azt kereste, hogy a szocialista berendezkedés bukása utáni új magyar állam- és közösségépítés időszakában hogyan lehetne érvényt szerezni az ötvenhatos értékeknek, melyek közül ő leginkább az alapvető emberi szabadságjogokat, a nemzeti függetlenséget és a szociális igazságosságot tartotta fontosnak. Nem követelt magának igazságosztó szerepet, ugyanakkor – különösen az

⁸ Lakiteleki Rendszerváltó Archívum Audiovizuális Gyűjtemény, 10631–10633. sz. kazetta. Kéri Kálmán felszólalásában az előadás átgondoltságát, kronologikus kifejtését, újdonságerejét méltatta. (2:36:00– 2:40:00)

⁹ Uo. 1:02:00–1:08:00.

¹⁰ A kérdésről összehasonlító jellel Id. Mitrovits Miklós: Együtt vagy külön utakon a szocializmushoz? A desztalinizáció első szakasza Kelet-Közép-Európában. *Századok*, 2014/1 (január-február), 91–115.

ezredfordulóig – számos fontos közéleti esemény kapcsán nyilvánított határozott véleményt, figyelve a hazai közállapotokat. 1991 áprilisában a francia szabadságharcos szervezet nevében gyásztáviratot küldött Csegey Dénes tragikusan korai halálára, melyben bajtársának nevezte a költő-politikust, akinek példás életét kiemelve halálát mérhetetlen veszteségnek tartotta.¹¹ A nyugati emigráció, s benne saját szerepét abban látta, hogy a demokrácia tanulóéveiben az anyaország segítségére legyen egy „nyugati stílusú demokrácia” kiépítésében, mely – tanulva a releváns nyugati tapasztalatokból – egyaránt hangsúlyt fektet a társadalmi igazságtalanságok mérséklésére és az ökológiai kihívásokra is. Korát megelőzve látta, hogy ezen területek elhanyagolása destabilizáló tényezőt jelenthet. Az előadását követő beszélgetés során hangot adott annak a véleményének, miszerint a közép-kelet-európai szocialista rendszerek összeomlását, a „kiegyezéssel alapú átmenetet” (ahogyan fogalmazott) a belső társadalmi nyomás helyett alapvetően a nagyhatalmi összefüggések okozták, ami azzal a káros következménnyel járt, hogy a néhai állampárt különféle alakzatokat öltve – immáron legitim résztvevőként – áttemelődött a demokratikus közéletbe, éles cezúra híján pedig tág tér nyílt az önsorsrontó „múlt-felejtésnek” is. Ennek ellenére az 1989-es fordulatban a történelmi lehetőséget is látta: megváltozott körülmények közepette, több évtizedes csúszással ugyan, de reális esély nyílt egy olyan országberendezésre, mely az ötvenhatos nemzedék értékvilágán nyugszik.¹² Figyelmeztette a magyar politikai osztályt az ideálok hajszolásával járó elvtelen mintakövetés veszélyeire, a szimbolikus jóvátételi gesztusokon túl pedig valódi jogi igazságtételt és a kommunista állampárti bűnelkövetők elszámoltatásának tevőleges fontosságát hangsúlyozta.¹³

„Az 1956-os magyar forradalom szelleme, lelkiülete, ideológiai tartalma sem jobboldali, sem baloldali nem volt, hanem a két politikai irányzat fölött állt. A szabadságharcosok között lehetett találni számos jobb- és baloldali meggyőződésűt is, akik 1956 őszén kéz a kézben, hazafias bajtársi összefogással, együtt harcoltak a szovjet csapatok ellen a nemzeti függetlenség visszaszerzése érdekében.

Olyanok is voltak köztük, akik alig 12 évvel azelőtt, a második világháború utolsó évében, a lövészárkok ellentétes oldalán még egymás ellen harcoltak, de 56-ban már vállatvetve egymás mellett küzdöttek. Küzdöttek az idegen elnyomókkal szemben, a szabad magyar jövőért, a spontán megformálódott, nagy merészséggel fegyvert szerző és bátran harcoló felkelők soraiban: Budapesten a Corvin köznél, a Széna téren, a Ferencvárosban, a Tűzoltó utca, a Tompa utca, a Ferenc körút környékén, a Nagykörúton, a Baross téren, a Móricz Zsigmond körtéren és más, kisebb budapesti és vidéki fegyveres felkelő csoportok keretében. Hangsúlyoznom kell, hogy a szovjet csapatok ellen harcoló felkelők többsége munkás volt, és azt is, hogy nagyon sok fiatal volt a harcolók között. Sőt, az is meglepő, hogy a forradalomhoz számos kommunista párttag is csatlakozott. [...]

Elvitathatatlan, hogy a fegyveres felkelés szellemi, lelki csírái, amelyekből 1956-ban a világot elkápráztató forradalom lett, nem az 1956. februári moszkvai pártkongresszus Sztálint elítélő, új, meglepő politikai irányvonalát követően ez év nyarán megformálódott és hivatalosan is engedélyezett Petőfi Körök önkritikus vitáiból fogantak meg! Hanem az 56 előtti években titokban, nemes, hazafias lelkiülettől áthatva, egymástól függetlenül és izoláltan, spontán megformálódott, antikommunista és antiszovjet ellenálló csoportok szervezkedéseinek bátor szelleméből, amiről se a magyar nép, se a Nyugat abban az időben nem tudott.” (Sujánszky Jenő: *Kommunizmus és kapitalizmus felett. 1956-os emlékbeszéd Párizsban. Vasi Szemle*, 2018. május, 515–522.)

¹¹ LRA, MDF Országos Hivatal iratai, Szervezési Osztály. 846. doboz, 5. őrzési egység (Rendezés alatt.)

¹² Ennek felemás sikeréről, különösen a politikai közbeszéd színvonalának leépüléséről és az értékközponitú politizálás háttérbe szorulásáról megemlékezett egy 2017-ben megtartott beszédében is. Sujánszky Jenő: *Kommunizmus és kapitalizmus felett. 1956-os emlékbeszéd Párizsban. Vasi Szemle*, 2018/5, 520–521.

¹³ Martin József: A magyar posztkommunizmusból teljesen hiányzik az eredeti újítási merészség. Párizsi kerekasztal a nyugati magyarok szervezeti jogáról, a kommunikációs zavarról, nevelhetlenségünkről és arról, hogy az üzletben nem kapható kész demokratikus modell. *Magyar Nemzet*, 1993. 06. 19. 16.

Sujánszky Jenő

1956 TÖRTÉNELMI OKAI. (ELŐADÁS AZ MDF AKADÉMIA RENDEZVÉNYSOROZAT 1993. JÚNIUS 24-I ESTJÉN)¹⁴

Először is nagyon köszönöm a rendezőségnek, hogy lehetővé tette, hogy itt, Budapesten ismét beszélhessek 1956-ról, és így, bár én Franciaországban élek, ti meg itt Magyarországon, ti vagytok az igazi magyar haza, én külföldön élő magyar vagyok, de szívem továbbra is itt dobog, így még közelebb kerülünk egymáshoz.

Tulajdonképpen az előadásom nem ugyanaz lesz, mint a Gólyavárban¹⁵ elhangzott előadás, amelynek egy meghatározott témaköre volt, hanem inkább szeretném megvilágítani 1956-ot olyan szempontból, ahogy Nyugaton látják a magyar forradalmat a nyugati nagyhatalmak, aminek mi voltunk a tanúi, akik évtizedekig kinn éltünk és élünk.

Mielőtt '56 történelmi okairól beszélnék, vizsgáljuk meg először, mi is volt tulajdonképpen az 1956-os magyar forradalom? Voltaképpen 3 egymástól független arculata van. Az első arculata egy kis nép szabadságharca az idegen elnyomókkal szemben. Ez eléggé ismert, hiszen ilyen szabadságharcok a világtörténelemben számos esetben előfordultak. Mondjuk a magyar szabadságharc abban különbözött, hogy tisztasága és hősiessége különösen kimagaslott más népek szabadságharca közül. Második arculata már egészen más, és talán ez még fontosabb, ez már túljutott a magyar határokon. Az emberi jogok tiszteletben tartására épülő demokrácia eszményének forradalma, a marxista-leninista totalitarizmussal szemben. A harmadik arculata pedig egészen rendkívüli. A kommunizmuson túli, jövőbe mutató, új, modern társadalom ideológiai körvonalának megrajzolása. Bár első arculata is igen szimpatikussá tette a világ közvéleménye előtt az 1956-os magyar forradalmat, az utóbbi kettő jelentősége messze túlnőtt a magyar határokon. Ezzel vált 1956 a világtörténelem egyik legszebb fejezetévé. Higgyétek el, nem idealizálom '56-ot. Tapasztaltam, hogy micsoda fénye van Nyugaton. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a magyar 1956 tisztasága, hősiessége és nemes, modern eszméáramlata következtében már a 21. század forradalmát jelentette. Sajnálatos, hogy itthon, Magyarországon, inkább csak a nemzeti függetlenségért vívott szabadságharc jellegét domborítják ki, Rákóczi és Kossuth szabadságharcával azonosítva. Holott 1956 sokkal több volt, mint egy szabadságharc. Eszméáramlata, szellemi, ideológiai tartalma az egész emberiség számára mutatta a helyes utat, amely kivezet a kapitalizmus és a szocialista kollektívizmus meddő harcából és ellentétéből keletkezett politikai zsákutcából. És ami a legértékesebb, legfontosabb világtörténelmi jelentősége 1956-nak, az az, hogy döntően befolyásolta azt a küzdelmet, ami az egész emberiség keretében alakult ki a 20. század folyamán a totalitarizmus és a demokrácia között. A 20. század elején a tudomány és az általános emberi mentalitás gyors fejlődésével az emberiség számos gazdasági, társadalmi, politikai problémával találta magát szemben, amiket valamilyen formában meg kell oldani. A megoldásra két, egymással teljesen ellentétes szervezési irányzat formálódott ki. A totalitarizmus és a demokrácia. Már az első világháborúban a nemzetek közötti harc kulisszái mögött kezdtek kirajzolódni ennek a két, egymással ellentétes, az emberiség jövőjét meghatározó irányvonalnak a csírai. A második világháborúban pedig már teljesen az ideológiai tényező dominált. De elég összekevert formában, hisz a demokrácia csak úgy tudta legyőzni a totalitarizmus egyik változatát, hogy szövetségre lépett a másik totalitarizmussal, amely aztán a háború után az egész emberiség demokratikus fejlődését veszélyeztette. Itt jön a magyar forradalom világtörténelmi fontossága. A második világháború után a náciizmus, a rivális totalitarizmus legyőzésével, a Szovjetunió által irányított marxista-leninista imperializmus igen megerősödött, a gyarmati háborúkba, problémákba keveredett nyugati demokratikus nagyhatalmakkal szemben. A szovjet kommunista totalitarizmus világhatalmi terjeszkedését három motor biztosította. Az első motor: az ideológiai vonzóerő. A második motor: a Vörös Hadsereg hatalmas, fenyegető súlya. A harmadik motor: a KGB felforgató tevékenysége a világ minden részén, amelyet igen megkönnyített az első motor húzóereje, az ideológiai vonzóerő. Itt megjegyzem, hogy a kommunista ideológia hatóképessége az emberi gondolkodásmódra sokkal nagyobb volt, mint a náci ideológia, amely tele volt negatív és igazságsértő előítéletekkel. Ez az ideológiai marxista-leninista motor kapott súlyos sérülést az 1956-os magyar forradalom által. 1956 óta a

¹⁴ HU RETÖRKI, Lakiteleki Rendszerváltó Archívum, MDF Országos Hivatal iratai (rendezés alatt), MDF Akadémia, 882. d. 2. ő. e.

¹⁵ Vélhetően arra az 1992. február 1–2-án megtartott rendezvényre utal, melyet az '56-os Forradalmi Nemzeti Szövetség és a Lakitelek Alapítvány közösen szervezett az 1945–1956 közötti „elnyomatás éveiről”.

motor csak kihagyásokkal tudott húzni, és közvetett úton kihatott a KGB felforgató tevékenységére is, vagyis a harmadik motorra, és lecsökkentette annak eredményességét. Abban a globális világháborúban, amit a demokrácia vívott a totalitarizmussal szemben, a magyarok felbecsülhetetlen értékű segítséget nyújtottak a demokrácia győzelméért. Ez a tény már nem csak a magyar történelemhez tartozik, hanem a világtörténelem fontos része lett. A magyar nép leleplezte 1956-ban a Szovjetunió által irányított marxista-leninista ideológia hazug, csaló, hipokrita, népeket becsapó jellegét. A kommunista ideológiával szimpatizáló nyugati intellektuelek tömegével fordítottak hátat a magyar forradalom után ennek a csaló ideológiának, és kimondottan ellenségei lettek a szovjet imperializmusnak, és ez hála a magyar forradalomnak.

Meg vagyok győződve, hogy az 1956-os forradalom a szovjet imperializmus 33 évvel későbbi összeomlásában, közvetett úton, komoly szerepet játszott. Felteszem a kérdést: ha nem lett volna ilyen különleges, három arculatú, modern forradalom 1956-ban Magyarországon, és nem sérült volna meg a szovjet imperializmus ideológiai motorja, vajon most, a századforduló küszöbén, ünnepelhetnénk-e a demokrácia győzelmét az újonnan kialakuló világrendben? Úgy hiszem, nem. Sőt, ellenkezőleg. A beláthatatlan ideig tartó világtotalitarizmus győzelmének lennénk megdermedt tanúi.

Engedjék meg, kedves honfitársaim, hogy csodálkozásomnak adjak kifejezést, amikor a szabaddá vált Magyarországon a politikai viták szelleméről értesülök. Kérdezem, vajon a jelenlegi, Kádár-rezsimben felnőtt generáció tudatában van-e annak, hogy 1956-ban a magyar nép mekkora érdemeket szerzett az egész emberiség jövője érdekében? A politikai viták kicsinyességét nézve, úgy érzem, hogy nem.

Most térjünk rá a forradalom harmadik arculatára, ami alatt a kommunizmuson túli, modern társadalom körvonalainak megrajzolását értjük. A forradalmunk szellemének meg nem írott, de a nép által átértett ideológiai tartalmának analízisének a régi politikai kategorizálások, a jobb, közép és baloldali jelzők teljesen elvesztették jelentőségüket. Forradalmunkat minden, 1956-ot átélő, becsületes hazafi magáénak érzi, bármilyen is volt a politikai meggyőződése. Feltehetjük a kérdést: jogosan? Igen, jogosan. Mert 1956 szellemében mind a három irányzat megtalálta a maga motívumait. Jobboldali volt tehát a forradalom? Bizonyos fokig igen. Emlékezzünk csak vissza a magyar nép 1956-os követeléseire: visszaállítani nemzeti ünnepeinket, visszazerezni nemzeti szuverenitásunkat, magyar honvédegyenruhát a katonáinknak, nemzetközi sarló-kalapácsoló, ötágú csillag kiszakítása zászlóinkból, és a magyar címer visszahelyezése, nemzeti hagyományaink tiszteletben tartása, vallásos, erkölcsös nevelés biztosítása a fiataloknak (a kiszabadított Mindszenty hercegprímást körülvevő rajongó szeretet is bizonyítja ezt), a két világháborúban hősi halált halt magyar honvédek emlékműveinek helyreállítását, a szovjet Vörös Hadsereget dicsőítő emlékművek eltávolítása, a kommunista ünnepek eltörlése.

De menjünk tovább. Volt-e a forradalomban a liberális, polgári középirányzatra jellemző motívum? A felelet itt is igen. A sajtó és véleménynyilvánítás szabadságának követelése, szabad választásokon alapuló, többpárt-rendszeres, parlamentáris demokrácia létrehozása, cenzúra megszüntetése s a művészi, irodalmi alkotások teljes szabadsága.

És végül tegyük fel a kérdést: baloldali volt-e a magyar forradalom vagy sem? Bizonyos fokig igen, baloldali volt. Emlékezzünk csak vissza. Mit akartak a felkelők, a nép nagy többsége 1956-ban? Osztálykülönbségek nélküli, faji és vallás megkülönböztetéstől mentes, szociális igazságosságra épülő, modern társadalmi és gazdasági berendezkedést, a sztrájkjog visszaállítását. (Emlékezzünk a munkástanácsok fontos szerepére! Ne felejtjük el, hogy a fegyveres felkelők nagy többsége munkás volt. És azt se felejtjük el, hogy a kommunista Nagy Imre népszerűségnek örvendett 1956-ban.) Ezek a letagadhatatlan tények mind azt bizonyítják, hogy forradalmunk lelkületében, szellemi áramlatában megtalálható a három politikai főirány; a jobb-, közép- és baloldali ideológiai színárnyalatai. És az igazság mégis az, hogy 1956 nem volt sem jobb, sem közép, sem baloldali. Valami egészen új, modern eszmeáramlat volt, amit a Nyugat is nehezen tudott csak megérteni.

1957 és '89 között a reménytelenség évtizedeiben több száz előadást, beszédet tartottam Franciaországban, francia közönség előtt, a magyar forradalomról. Meglepődve láttam, hogy milyen könnyen lehet szimpatikus tenni a magyar forradalmat a nyugati közönség előtt, nyugati állampolgárok előtt, függetlenül azok politikai beállítottságától. Ha jobboldali gyűlésre voltam meghívva, jobboldali francia közönség előtt kellett

beszéltem a magyar forradalomról, akkor a nemzeti függetlenségért, nemzeti hagyományaink visszaállításáért vívott harcát domborítottam ki, és Mindszenty hercegprímás nemes ellenállását állítottam példaképnek. Ha liberális polgári mentalitású volt a francia közönség és az a szervező egyesület, aki meghívott, akkor viszont a szabad választások, a szabad sajtó, szabad véleménynyilvánítás és művészi alkotás, és az emberi jogok tiszteletben tartására épülő társadalmi rend gondolatát és a magántulajdon jogát emeltem ki a forradalmunk eszmeáramlatából. Ha baloldali közönség előtt voltam, azok előtt kellett beszélni – s ezt szerettem legjobban, mert nekünk az volt a cél, hogy a marxistákkal, a Szovjetunióval szimpatizáló emberekben rendítsük meg a hitet, pont a magyar forradalom eszmeáramlatával. És legtöbbször az ilyen, baloldali marxista körökbe mentem el beszélni – franciául, francia közönség előtt. Ott meg a munkástanácsok fontos szerepére, a kommunista Nagy Imre nemes, november 4-i bátor kiállítására, a magyar nép érdekében önként vállalt mártírsorsára raktam a fősúlyt beszédemben. A cél mindig az volt, hogy a nyugati közönség előtt mennél szimpatikusabbá tegyem a magyar forradalmat. És mindig az igazat mondva, csak mindig más árnyalatra raktam a fősúlyt, és ez azért volt megtehető, mert valóban a forradalomnak több arculata volt. Így tehát, a franciák érezték, hogy forradalmunk nem csak egy nemzeti szabadságharc volt, hanem annál sokkal több. Egy új eszmeáramlat megindítását is jelentette, mely már a 21. századi modern társadalmi berendezkedése felé orientálódott, és amely a válságokban, ellentmondásokban szenvedő, de a jövő útját kereső egész emberiségnek mutatta a helyes irányt. Például a nyugati közönség meglepetéssel látta, hogy mi, '56-os magyar szabadságharcosok, forradalmárok, rajongó szeretettel nyilatkozunk Mindszenty hercegprímásról, de a kommunista Nagy Imréről is. Ez bizonyos fokig, első pillanatra paradox jelenségnek mutatkozott, de amikor megmagyaráztam nekik, megtapsolták, és megnyílt előttük egy új eszmeáramlat, ami nagyon szimpatikus volt számunkra. Még nekik is példát mutatott, ezt kihangsúlyozták. Igen, az egyik, Mindszenty hercegprímás egy hazafias, konzervatív, egyházi vezető. A másik a nemzetközi kommunista ideológia egyik párt nagysága. És mégis, mind a kettőt, mi, szabadságharcosok tiszteltük, szerettük, és továbbra is a magyar történelem legnagyobb alakjainak tartjuk. Ez is jellemző, hogy a forradalom új politikai kategorizálásokat feletti modern eszmeáramlatot jelentett. A magyar forradalmárok nem azt nézték, hogy ki milyen színű, politikai, társadalmi vagy egyházi méltóságot, tisztséget tölt be, milyen ideológiának volt a híve, hanem azt, hogy milyen értéket jelent a becsületesség, a jellemzilárdság, a nép szolgálatában mutatott önzetlen áldozatkészség terén. Már pedig ezen a téren Mindszenty József és Nagy Imre nem csak nekünk, hanem a világ összes népeinek példát adott.

Most pedig forradalmunk politikai, ideológiai analízise után térjünk rá kirobbanásának okaira. Ez egy kényes kérdés. Ezt a kérdést általában két, egymással ellentétes irányból szokták megközelíteni. Vagy jobboldali vagy baloldali megvilágításban magyarázzák. A jobboldali szempont szerint a második világháború Vörös Hadsereg elleni '44–45-ös antibolsevista harc folytatása volt az 1956-os forradalom, vagyis a gyökerei onnan erednek. A baloldali szempont szerint a Magyar Kommunista Pártban¹⁶ Sztálin halála után kialakult, majd 1956 nyarán felerősödött reformmozgalom volt a csírája a forradalomnak. A valóság azonban az, hogy mindkét megvilágítás teljesen téves. Az 1944–45-ös harcoknak semmi köze nem volt 1956-hoz, hisz a két történelmi időszak között áthidalhatatlan szellemi, ideológiai tartalomkülönbségek mutatkoztak. Ismerve a magyar nép lelki alkatát, becsületes, egészséges idealizmus irányába mutató pszichológiai hajlamát, meg vagyok győződve, ha a náci totalitarizmus győzött volna Európában a háború végén, akkor a 12 éves, egypártrendszeres, gyarmatosító megszállás után, ha megfelelő nemzetközi, politikai, történelmi esemény koencidensek¹⁷ közrejátszanak, a magyar forradalom akkor is kitört volna, de abban az esetben a német megszállók és a náci ideológia ellen. Az egyetlen gyakorlati, csak külsőleges jellegű azonosság 1944–45 és 1956 között az, hogy mindkét esetben a szovjet Vörös Hadsereg katonái ellen folyt a harc. A baloldali megvilágítás is épp ilyen téves alapokra épült. A Magyar Kommunista Párton¹⁸ belül meginduló reformmozgalom nem egy spontán kezdeményezésből eredt, hanem a világhatalomra törő Szovjetunió nemzetközi politikai taktikájának volt a magyar vetülete. A Szovjetunió a lenini taktika értelmében nem először alkalmazta történelme során a rugalmas és hihetetlenül ravasz taktikai irányváltásokat, az úgynevezett peresztrojkát, ami Gorbacsov idejében ment át a nemzetközi köztudatba, annak érdekében alkalmazta a Szovjetunió mindig ezeket az irányváltató taktikákat, hogy túljusson a pillanatnyi gazdasági, politikai nehézségeken és megszilárdítsa az imperialista-kommunista totalitarizmus hatalmát.

¹⁶ Helyesen: Magyar Dolgozók Pártja (MDP).

¹⁷ Helyesen: ko incidens. A kifejezés egybeesést jelent.

¹⁸ Helyesen: Magyar Dolgozók Pártja (MDP)

Emlékezzünk csak vissza, csak a történelemben kell hátranézni. Az első nagy peresztrojka Lenin alkalmazta, ez volt az úgynevezett nettkorszak.¹⁹ A második nagy peresztrojka, amely talán a legnagyobb volt, 1939-ben, a Sztálin kezdeményezésére megkötött német-szovjet szerződés.²⁰ A harmadik nagy peresztrojka Hruscsov 1956-os 20. pártkongresszusa, a sztálinizmus felszámolása volt. A negyedik peresztrojka Gorbacsov nevéhez fűződik. De ez már nem sikerült. Hála Rigan²¹ intelligens, energikus politikájának. S bizonyos mértékben, közvetett úton azért nem sikerült, mert 1956 óta a szovjet totalitarizmust fenntartó ideológiai motor már csak nagy kihagyásokkal, igen gyengén működött. Mindegyik peresztrojka rizikóval járt, háromszor sikerült, a negyedik esetben balul sült el, és a szovjet imperializmus teljes széteséséhez vezetett. Elvitathatatlan tény, hogy a kommunista ideológia a világtörténelemben egyedülálló fegyelmet követelt meg a különböző országok kommunista pártjaitól, és néha ez meglepetést és zavart is okozott ezekben a kommunista pártokban. De a kommunista pártok a világ minden részén engedelmessé váltak Moszkva utasításának. Erre mondok egy eklatáns példát: A francia kommunista párt viselkedése, amelyik egy hatalmas párt – legalábbis volt, most már nem, hála Istennek – 1939-ben és '40-ben a német-szovjet szerződés idején kimondottan Hitler-barát propagandát fejtett ki Franciaországban. Úgy tekintette Hitler és Sztálin szövetségét, mint a munkásérdekeket szolgáló, új világrend irányába menő politikai akciót a kizsákmányoló kapitalista világrenddel szemben. Abszolút nem voltak francia hazafiak, abszolút nem törődtek Franciaország legyőzésével és megszállásával, hanem kimondottan kollaborálásra hívták fel a francia munkásság figyelmét. Ez tartott 1941-ig. Abban a pillanatban, amint a Szovjetuniót megtámadta a hitleri Németország, 180 fokban megváltozott a Francia Kommunista Párt, azonnal ellenállásba ment át, Hitler-ellenes lett, és a francia ellenállásnak az élharcosává vált. De nem Franciaországért, a francia nép szabadságáért, a demokrácia védelmében, hanem mert a Szovjetunió meg lett támadva, annak érdekében. Ez egy eklatáns történelmi példa, hogy hogyan engedelmessé váltak a kommunista pártok a világ minden részén a Moszkva által kiadott, új irányvonalaknak.

Mi történt 1956-ban? Tudjuk jól, hogy a sztálinizmus egy zsákutcába vezette a szovjet terjeszkedést, és Sztálin halála után, hogy a békés együttműködés taktikájával újra előre tudjon indulni a szovjet imperializmus, amit a következő évtizedekben meg is tett, Hruscsov nagyon intelligensen a 20. pártkongresszuson egy új peresztrojka csínált a szabad világ becsapására. Tulajdonképpen a Kreml erőszakolta rá a kommunista pártokra ezt az önkritikás, liberalizálódó folyamat megkezdését, és ez a ráerőszakolás a közép- és kelet-európai országokban a KGB közvetítésével történt, ami könnyű volt, hiszen szovjet megszállás alatt voltunk. Minden gyarmatosított országban, a szovjet által gyarmatosított országban, az uralkodó kommunista párt vezetőségében Moszkva fenntartott tartalékként a pártvezetők között, minden esetre alkalmazható, az irányváltozásoknak megfelelő pártszemélyiségeket. Például Magyarország esetében a kreml-i irányvonalat Rákosi, Gerő képviselték, a liberalizálódó irányvonalnak Nagy Imre személye felelt meg. Emlékezzünk csak vissza, hogy váltogatták egymást, és elképzelhetetlen dolog az, hogy bármilyen kormányváltozás történjen a szatellit-országokban anélkül, hogy arra a Kreml nem adott volna utasítást vagy engedélyt, és azt nem továbbította volna a KGB által. De ez így volt minden kommunista országban. Például Afganisztánban Amin Badrakalmar²² és Nadzsi Bullah²³ között osztódott meg ez a különböző szerep. 1956 nyarán a pártot és az ÁVÓ-s terrorrendszert nyíltan kritizáló körök, például a Petőfi Kör is, valójában csak az új szovjet irányelvek alkalmazása érdekében,

¹⁹ Helyesen: NEP-korszak. A Szovjet-Oroszországban 1921-ben bevezetett új gazdaságpolitikai intézkedéscsomag megnevezése (*novaja ekonomicseszka politika*), mely az újjáépítés érdekében a hadikomunizmus számos restriktív intézkedését kivezetve többek között lehetővé tette a bér munkát, a közterhek-büntetőadók mérséklésével támogatta a magánvállalkozásokat, a paraszti árufelesleg szabadpiaci értékesítését, általában véve a piaci árucserét és pénzforgalmat.

²⁰ Ismert nevén: az 1939. augusztus 23-án megkötött Molotov-Ribbentrop-paktum.

²¹ Helyesen: Ronald Reagan, az Egyesült Államok 40. elnöke (1981–1989).

²² Karmal, Babrak (1929–1996): Afgán politikus. A hatvanas években a Parcsam (Zászló) nevű politikai csoport megalapítója, összeesküvés vádja miatt többször is bebörtönözték a Daud-rezsim időszakában. Az Afgán Népi Forradalmi Párt egyik szárnyának vezetője, az 1978-as kommunista államcsínyt követően pedig Csehszlovákiába menekült, mivel Brezsnyev támogatásával párton belüli riválisa jutott hatalmi pozícióba. 1979-ben végül a szovjet katonai csapatok segítségével vette át a hatalmat Kabulban, 1979–1986 között az ország elnöke, az Afganisztáni Népi Demokratikus Párt Központi Bizottságának főtájtára, illetve az Afganisztáni Demokratikus Köztársaság Forradalmi Tanácsának elnöke.

²³ Nadzsi Bullah, Mohammed (1947–1996): Szunnita politikus. Gorbacsov támogatásával Babrak Karmaltól vette át a politikai főhatalmat 1987-ben, korábban fél évtizeden át az afgán rendőrséget és a hírszerzést vezette. 1992-ig tudta tartani magát a hatalomban, majd a kabuli ENSZ-képviselőre vonult be. A tálibok haragját nem tudta elkerülni, 1996 szeptemberében meggyilkolták, holttestét pedig közszemlére tették Kabulban.

szovjet engedéllyel működhetett. Nem azok, akik odamentek. Azok idealistán, teljesen tudatlanul azt hitték, na, valami szabadság van, de ezt a szovjet KGB szervezte. Ha nem indult volna meg, ők szervezték volna meg a magyar ÁVÓ által. Persze sokan naivan azt hitték, hogy megindult valami csodálatos szabadságmozgalom a párt kereteiben, de ez nem így volt. Az új peresztrojkának megfelelően engedelmeskedni kellett. Más népi demokráciákban is megindultak ezek a mea culpázó intellektuel mozgalmak, de csak Magyarországon tört ki a forradalom, és ez nem véletlen. Az oka a következő: a magyar nép soha nem tekintette a szovjet hadsereg bevonulását az országba felszabadulásnak. A magyarok többsége a hitleri náci hadsereg megszállásának folytatását látta a Vörös Hadsereg megérkezésében, csak más egyenruhában, más jelszavak és jelvények alatt. És ez igaz is volt. A német Tigris, Párduc harckocsikat a szovjet T 34-esek, a német Gestapot, a kegyetlen Gestapot az ugyancsak kegyetlen szovjet NKVD, amit később MVD-nek, majd KGB-nek neveztek, és a horogkeresztes zászlót az ötágú csillagos, sarló-kalapácsos zászló váltotta fel. Sőt még a deportáló, ártatlan magyar állampolgárokkal megtömött deportáló vonatok se szűntek meg, csak 1945. április 4-e után már nem Nyugat felé, nem Auschwitz felé gördültek, hanem Kelet felé. Már 1945-ben, közvetlenül a világháború után, megkezdődött az ellenállás a szovjet gyarmatosítókkal szemben. Gomba módjára szaporodtak a titkos ellenálló csoportcskák, melyeket a KGB irányítása alatt működő ÁVH könyörtelen módszerekkel és nagy hozzáértéssel számolt fel. Ezt bizonyítja kedves honfitársaim, a 298-as parcellában lévő, '56 előtt kivégzett ellenállók sírjainak végtelen sora. Érdekes, új, nemes mentalitás, lelkiállapot született meg ebben az ellenállásban. A korábbi ellenségek, akik még 1944-45-ben egymással szemben harcoltak, egyikük a Vörös Hadsereg ellen, a németek oldalán, a másikuk a németek ellen a szovjet oldalon, most a szabadság és a demokrácia megvalósulása érdekében, kéz a kézben együtt kockáztatták életüket az ellenállás soraiban. Jellemző ezekre a titkos ellenálló csoportokra – '56 előtti ellenálló csoportokra –, hogy nem egy fasiszta ideológia érdekében, annak szolgálatára jöttek létre, hanem a nyugati szabad demokráciákat tartották barátaiknak. Ebből az 1956 előtti évek ellenállásából születtek meg az 1956-os forradalom lelki csírái, és nem pedig az 1956 nyarán Moszkva utasítására meginduló reformkommunista mozgalmakból.

Nézzük meg, mi is történt 1956. októberében. A tisztánlátáshoz szükséges ismernünk azoknak az intézkedéseknek öt fokozatát, amelyeket Moszkva alkalmazott szükség esetén, annak érdekében, hogy a gyarmatosított országok lázongásai és esetleges szabadságmozgalmai minden körülmények között meg legyenek fékezve. Első fokozat: forrongás, belső feszültség, nagy népi elégedetlenség, általános zúgolódás esetén Moszkva leváltja az illető gyarmatosított országokban a merev ideológiai irányzatot képviselő helyi kommunista pártvezetőket, és helyükbe a megengedett keretekben előírt liberalizálódás irányvonalának pártnagyságait rakja hatalomra. A leváltott vezetőket, ha szükséges, a népharag lecsillapítására, bűnbakként ideiglenesen kizárhatja a pártból, sőt, ha kell, börtönbüntetésre ítéli őket. De természetesen ennek az intézkedésnek a fordítottja is érvényes, ha a kül- és a belpolitikai körülmények ezt megkívánják. Második fokozat: ha a rendszerellenes harag, a belső feszültség a nép körében tovább nő, sőt, nyílt lázadás veszélye is fennáll, akkor az illető ország kommunista politikai rendőrsége, a háttérben lévő szovjet KGB irányítása alatt, megfélemlítő akciókat hajt végre. Letartóztatások, bebörtönzések, deportálások, sőt, ha szükséges, kivégzések. Harmadik fokozat: ha se az első, se a második intézkedés nem tudta helyreállítani a rendet, ebben az esetben az illető ország kommunista néphadserege lép fel, és rendkívüli, statáriális állapotok meghirdetésével, helyi katonai diktatúra által próbálja Moszkva megfékezni a lázongást. Lásd, Lengyelország, 1981. december 12. Negyedik fokozat: amennyiben a helyi kommunista néphadsereg nem elégséges, úgy Moszkva beveti az illető országba a Varsói Szerződés ürügye alatt az állomásozó szovjet hadosztályokat. Érdekes történelmi tény, hogy Magyarországon 1956. októberében, a forradalom kitörésekor, Moszkva 24 órán belül már kénytelen volt alkalmazni gyakorlatilag majdnem szimultán módon az intézkedések fentebb felsorolt négy fokozatát. Ötödik fokozat: ha a fellázadt országokban az ott állomásozó szovjet hadosztály bevetése sem hozta meg a várt eredményt, akkor egy valódi háborús hadművelet keretében, a határokon kívülről beözönlő Vörös Hadsereg nagy erővel indít általános támadó lerohanást. Lásd Magyarország, 1956. november 4.

Nagy Imre kormánya a forradalom első napjaiban Moszkva utasítására a néphadsereg lecsillapításának feladatkörével lépett életbe. A forradalom kitöréséhez és annak lefolyásához gyakorlatilag semmi köze nem volt. Sőt, a forradalommal szemben fékező szerepet töltött be. Ezekben az októberi napokban Nagy Imre kormányát még nem lehetett azonosítani az 1956-os magyar forradalom szellemével és célkitűzéseivel. Nagy Imre kormányának első valódi kapcsolata a magyar nép forradalmi szellemével 1956. november 1-jén következett be, amikor Nagy Imre kijelentette, hogy Magyarország kilép a varsói paktumból. Ettől a naptól kezdve a fegyveres felkelők, akik

a forradalom igazi magját, alapját és szellemét, lelkiületét képezték, kezdtek bízni Nagy Imre kormányában. De Nagy Imre tényleges történelmi nagyságát november 4-e jelentette. Azzal, hogy 1956. november 4-én a szovjet hadsereg nagy támadásakor abban a posztban, mint magyar miniszterelnök nem a szovjet kommunista párthűséget választotta, hanem szolidaritást vállalt a magyar felkelőkkel, a szabadságharcossal, és ezzel és ezért önként vállalta a mártírhalált is. Történelmünk nagyjai közé került és megérdemli a tiszteletet.

Ezeket a megdönthetetlen történelmi tényeket elmondtam már 1990. augusztusában, a Széchényi Könyvtárban megtartott 2. történelmi konferencián,²⁴ ami pont '56 okairól szólt. Amint látom, a magyar történészek még mindig ezt a baloldali reformkommunista csírákat favorizálják el. Kedves honfitársaim, ezzel tulajdonképpen az előadásom végéhez is értem. Nekünk, magyaroknak, vigyáznunk kell arra – 1956 világtörténelmi szerepe miatt –, hogy a most kiépítendő demokratikus államrendünk különb legyen, mint a többi volt népi demokratikus országoké. Ne higgyünk demagóg szólamoknak, és csak olyan vezetőket fogadjunk el, akiknek politikai hazafias múltja tiszta. Akik a szovjet megszállás alatt, a forradalom letörése utáni megtorlás szörnyű időszakában a történelmi vizsgát jelesen tették le. Akik nem voltak hajlandók odaadni a nevüket a magyar szabadságharcosokat ezrével bebörtönző és százával kivégző, hazaáruló, kommunista Kádár-rezsim politikai vezetéséhez. Tulajdonképpen ne azt nézzük most, amikor jön majd az első valóban szabad választási kampány, mert az első választásoknál a szovjet csapatok még itt voltak, ha valóban a nép is döntött, de még a szovjet hadseregnek és a szovjet nagyhatalomnak az árnyéka fenyegető volt. De most valóban szabad választások lesznek, ne azt nézzük, hogy egyesek mit mondanak, hanem azt, hogy ki mondja. A kaméleonszerűen színüket változtató, a Szovjetunióval kollaboráló, volt hazaárulók, bármennyire is most demokratikus színben újra politikai karriert akarnak betölteni, ne adjunk nekik bizalmat! Az irányelvünknek jelszava a következő legyen: a volt bűnösöknek megbocsátunk, de életünket rájuk többé nem bízunk! Csak olyan vezetőket fogadjunk el, akik nem egyéni ambíciók által fűtve, hatalomvágyból vesznek részt a demokratikus politikai küzdelemben, hanem valódi, őszinte hazaszeretetből és a magyar nép szolgálatában álló önzetlen áldozatkészségből. De legyünk türelmesek és igazi demokraták, fogadjuk el Voltaire megfogalmazását: „Elvetem az ön elveit, de képes vagyok az életemet áldozni azért a jogáért, hogy ön ezt szabadon megnyilváníthassa.” Így legyünk demokraták!

Végül, kedves honfitársaim, én Franciaországban élek, Nyugaton '56 decembere óta, ismerem a francia politikai életet, így a nyugati mentalitást, a nyugati demokráciákat, melyeket itt egy kicsit agyonidealizálnak most Magyarországon. Felhívom a figyelmeteket, ne másoljuk le vakon ezeket a demokráciákat! A nyugati demokráciákból csak azt vegyük át, ami jó és egészséges. Vegyük át a szólás-, vélemény- és vallásszabadságot, a többpártrendszeres szabad választásokat, az emberi jogok tiszteletben tartását, a faji-vallási megkülönböztetésen alapuló igazságtalan előítéletek megszüntetését. Vegyük át a szabad vállalkozáson alapuló, szabad piacgazdálkodást, amely majd ha egyszer helyes vágányra jutunk, és megtörtént az átmenet, akkor növelni fogja az általános életszínvonalat. De felhívom figyelmeteket, vegyük át a szociális törvényeket is, mely állampolgári szolidaritás alapján segítő kezet nyújt a gyengéknek, az elesetteknek, akik lemaradnak a fejlődő gazdasági élet lüktető iramában. És vegyük át az egészséges nyugdíjrendszert. Amely normális megélhetést biztosít a becsületes munkában megöregedett nyugdíjasainknak. És végül, honfitársaim, vegyük át a sovinizmus nélküli hazaszeretetet, a környezetvédelem kiépítését és a civilizált jómodort.

De ne vegyük át azt, ami rossz és dekadens! Az erkölcstelenséget, a pornográfia terjedését, a túlzott materialista szellemet, az élvezethajhászást, a kábítószerfogyasztást. Ne vegyük át a szabad sajtó és a szabad művészi alkotás ürügye alatt a legszentebb erkölcsi értékek és legszebb emberi érzelmek cinikus kigúnyolását. Ne vegyük át a túlzó, individualista egoizmust, az embertársaink iránti részvétlenséget. Ne vegyük át a közbiztonságot gyengítő, dekadens, gyenge igazságszolgáltatást. Ne vegyük át a növekvő bűnözést és az alvilági maffiát. 1956 szellemére építsük fel a mi magyar demokráciánkat. Csak így fogunk tudni, nem a mellékajton, hanem a minket '56 miatt megillető díszkapun belépni a szabad, demokratikus nemzetek nagy közösségébe. Erre kötelez minket az 1956-ban hősi halált halt szabadságharcosok, az 1956 előtti ellenállásban kivégzett honfitársak, és az 1956 utáni megtorlásban fölakasztott mártírjaink emléke.

²⁴ 1990. augusztus 21-én rendezték meg az Országos Széchényi Könyvtárban a magyar történészek nemzetközi tudományos találkozóját, az emigráció több jeles képviselőjének (pl. Gosztonyi Péter, Király Béla) jelenlétében.